

**Analiza wdrażania funduszy UE w
Regionalnym Programie Operacyjnym 2014-2020 i dokumentach uszczegóławiających pod
kątem postulatów zawartych w stanowiskach POE
- woj. lubuskie**

Analiza zrealizowana w ramach projektu
„Fundusze europejskie dla zrównoważonego rozwoju w regionach”
Związek Stowarzyszeń Polska Zielona Sieć

SPIS TREŚCI

A. RPO A ZASADA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU	3
Zrównoważony rozwój jako zasada przekrojowa w RPO i SzOOP w woj. lubuskim.....	3
Ocena wdrażania zasady zrównoważonego rozwoju w SzOOP	4
Ocena stopnia uwzględnienia postulatów dot. horyzontalnego wdrażania zasady zrównoważonego rozwoju, zawartych w stanowiskach POE	5
B. STOPIEŃ UWZGLĘDNIENIA POSTULATÓW ZE STANOWISKA POZARZĄDOWYCH ORGANIZACJI EKOLOGICZNYCH	6
Gospodarka niskoemisyjna w zakresie energii odnawialnej i efektywności energetycznej	7
Adaptacja do zmian klimatu	7
Ochrona przyrody i edukacja ekologiczna.....	8
Transport	8
Gospodarka odpadami	8
C. OCENA SZCZEGÓŁOWEGO OPISU OSI PRIORYTETOWYCH	9
Gospodarka niskoemisyjna w zakresie energii odnawialnej i efektywności energetycznej	9
Adaptacja do zmian klimatu	13
Ochrona środowiska i edukacja ekologiczna.....	15
Transport	19
Gospodarka odpadami	21

Ważniejsze skróty:

RPO, RPO WL - Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubuskiego 2014-2020

SzOOP - Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych

POE - Pozarządowe Organizacje Ekologiczne

ZR - zrównoważony rozwój

Autorzy analizy:

Radosław Gawlik - RPO a zasada zrównoważonego rozwoju, postulaty horyzontalne

Julia Krzyszkowska – Energia odnawialna i efektywność energetyczna

Marta Wiśniewska - Adaptacja do zmian klimatu

Krzysztof Smolnicki - Ochrona przyrody / edukacja ekologiczna

Krzysztof Rytel - Transport

Paweł Głuszyński - Gospodarka odpadami

A. RPO A ZASADA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Zrównoważony rozwój jako zasada przekrojowa w RPO i SzOOP w woj. lubuskim

RPO¹ zakłada wdrażanie w latach 2014-2020 funduszy UE zgodnie z następującymi osiami priorytetowymi:

1. Gospodarka i innowacje,
2. Rozwój cyfrowy,
3. Gospodarka niskoemisyjna,
4. Środowisko i kultura,
5. Transport,
6. Regionalny rynek pracy,
7. Równowaga społeczna,
8. Nowoczesna edukacja,
9. Infrastruktura społeczna,
10. Pomoc techniczna.

Środki z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego wdrażają następujące osie: 1. Gospodarka i innowacje, 2. Rozwój cyfrowy, 3. Gospodarka niskoemisyjna, 4. Środowisko i kultura, 5. Transport i 9. Infrastruktura społeczna. Środki z Europejskiego Funduszu Społecznego osie: 6. Regionalny rynek pracy, 7. Równowaga społeczna, 8. Nowoczesna edukacja oraz 10. Pomoc techniczna

Na wstępie RPO² zacytowano priorytety, cele Strategii Europa 2020 oraz pakiet legislacyjny do Polityki Spójności, w tym 11 celów tematycznych zawierających odniesienie do zrównoważonego rozwoju i jego wdrażania. Władze województwa określiły główny cel RPO jako: „*długofalowy, inteligentny i zrównoważony rozwój oraz wzrost jakości życia mieszkańców województwa lubuskiego poprzez wykorzystanie i wzmocnienie potencjałów regionu i skoncentrowane niwelowanie barier rozwojowych*”, co w warstwie deklaratywnej należy ocenić pozytywnie. Ocena rzeczywistego i horyzontalnego wdrażania zasady zrównoważonego rozwoju w RPO powinna być oparta o opisy osi priorytetowych zawarte zarówno w RPO, jak i SzOOP.

Przytoczony w RPO cel strategiczny UE: „*Rozwój zrównoważony: wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej*” wdrażany ma być w RPO w OP 3 Gospodarka niskoemisyjna oraz OP 4 Środowisko i kultura następująco:

„Z punktu widzenia założeń i priorytetów Strategii Europa 2020, niezwykle istotnym obszarem jest takie ukierunkowanie rozwoju, aby miał on charakter zrównoważony, co oznacza rozwój w kierunku gospodarki efektywnie korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej dla środowiska i bardziej konkurencyjnej. Budowanie konkurencyjnej gospodarki niskoemisyjnej, która będzie korzystać z zasobów w sposób racjonalny i oszczędny, powinno odbywać się z uwzględnieniem aspektu ochrony

¹ http://rpo.lubuskie.pl/documents/10184/32408/RPO_woj_lubuskie_2014_2020_200115.pdf/3f8a14da-c413-46d2-a70c-6c806cac0a98

² Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020,
http://rpo.lubuskie.pl/documents/10184/32408/RPO_woj_lubuskie_2014_2020_200115.pdf/3f8a14da-c413-46d2-a70c-6c806cac0a98

środowiska naturalnego, ograniczenia emisji zanieczyszczeń powietrza i zapobiegania utraty różnorodności biologicznej”³

Dziwne wydaje się tu to, że zasadę zrównoważonego rozwoju odniesiono wyraźnie i wprost tylko do 2 priorytetów OP 3 i OP 4. To zasada horyzontalna i powinna być adresowana i obecna we wszystkich priorytetach w całym RPO. Dalej w tej części dokumentu RPO jest mowa o wpisujących się, bez wątplenia, w zasadę zrównoważonego rozwoju gospodarce niskoemisyjnej w lubuskim; *”działania na rzecz niskiej emisji powinny być traktowane priorytetowo i obejmować różne aspekty aktywności (produkcję energii, zakłady przemysłowe, transport)”*, potrzebie zwiększania efektywności energetycznej, także o zwiększaniu potencjału przemysłu proekologicznego i wykorzystaniu OZE.

W działaniach na rzecz ochrony środowiska podkreślono: *„konieczna będzie kontynuacja działań związanych z oczyszczaniem ścieków komunalnych, zarządzaniem odpadami komunalnymi oraz ograniczeniem emisji zanieczyszczeń do atmosfery”⁴*. Są to typowe działania z zakresu ochrony środowiska, uznawane, za element niezbędny do wprowadzania zrównoważonego rozwoju.

Działania adaptacyjne wobec zagrożeń klimatycznych jako priorytet w RPO oceniono tak: *„zwiększenie odporności na zmiany klimatyczne. Głównymi obszarami problemowymi w tym zakresie jest przewyższenie problemów związanych z deficytem zasobów wodnych, niewystarczającymi rozwiązaniami przeciwpowodziowymi oraz zapobieganie ryzyku wystąpienia powodzi, susz, pożarów lasów oraz niekorzystnym zjawiskom klimatycznym w miastach”⁵*.

W tym kontekście wymieniono jako główne zagrożenie powodzi pochodzące od dwóch dużych rzek przepływających przez lubuskie Warty i Odry. Rysuje się tu problem z podejściem rządu i władz samorządowych do ochrony przeciwpowodziowej. W Polsce dominuje technokratyczne podejście, które nie rozwiązuje problemu w sytuacji wielkich powodzi, takich jakich można się spodziewać przy zmianach klimatycznych. Aby zasada zrównoważonego rozwoju odzwierciedliła się w działaniach należałoby się raczej odwołać do filozofii „oddania rzekom ich przestrzeni” zapisaną i realizowaną u np. naszego zachodniego sąsiada od czasu wielkich powodzi na Renie w latach 90 tych. Ta strategia powodziowa korzysta na równych zasadach z rozwiązań technicznych i pozatechnicznych i jest zdecydowanie bardziej przyjazna przyrodzie i ekosystemom dolin rzecznych.

Ocena wdrażania zasady zrównoważonego rozwoju w SzOOP

Na wstępie autorzy SzOOP⁶ stwierdzają, iż dokument realizuje kluczowe priorytety UE tj. m.in:

³Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020, str.9,
http://rpo.lubuskie.pl/documents/10184/32408/RPO_woj_lubuskie_2014_2020_200115.pdf/3f8a14da-c413-46d2-a70c-6c806cac0a98

⁴Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020, str.10,
http://rpo.lubuskie.pl/documents/10184/32408/RPO_woj_lubuskie_2014_2020_200115.pdf/3f8a14da-c413-46d2-a70c-6c806cac0a98

⁵Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020, str.10,
http://rpo.lubuskie.pl/documents/10184/32408/RPO_woj_lubuskie_2014_2020_200115.pdf/3f8a14da-c413-46d2-a70c-6c806cac0a98

⁶ Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO Lubuskie 2020, str.4,
<http://rpo.lubuskie.pl/documents/10184/47622/SzczegolowyOpisOsiPriorytetowychRPO-Lubuskie+2020/e5924fdc-35f4-4189-93fe-7fbb9d4d06a>

„Rozwój zrównoważony: wspieranie gospodarki efektywnie korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej, poprzez finalizację inwestycji ujętych w ramach Osi priorytetowej 3. Gospodarka niskoemisyjna, a także Osi priorytetowej 4. Środowisko i kultura.”

W osi 1. Gospodarka i innowacje i 2. Rozwój cyfrowy, SzOOP nie znajdujemy jednak odniesień do zrównoważonego rozwoju. Działanie 2. osi, która zakłada rozwój społeczeństwa informacyjnego wraz z „udostępnieniem informacji znajdujących się w zasobach publicznych oraz tworzenie i rozbudowę systemów teleinformatycznych służących upowszechnianiu dostępu do zasobów administracji publicznej”, pośrednio poprzez lepszy dostęp do informacji, w tym o stanie środowiska, przyczyniać się będzie zapewne do realizacji tej zasady. W osi priorytetowej 6. Regionalny rynek pracy mamy działanie 6.1. które zakłada: „podniesienie zdolności do zatrudnienia osób pozostających bez pracy znajdujących się w szczególnie niekorzystnej sytuacji na rynku pracy, tj. kobiet, osób w wieku 50+, z niepełnosprawnościami, długotrwale bezrobotnych i osób o niskich kwalifikacjach” oraz działanie 6.2, którego wsparcie „skierowane jest do osób w wieku 30 lat i więcej. Wsparciem objęte zostaną wyłącznie osoby znajdujące się w szczególnej sytuacji na rynku pracy, tj. osoby starsze po 50 roku życia, kobiety, osoby z niepełnosprawnościami, osoby o niskich kwalifikacjach.”⁷. Takie założenia działania przez RPO na rynku pracy na pewno wpisują się z jeden z istotnych elementów zasady zrównoważonego rozwoju, którym jest zmierzanie ku budowaniu harmonii społecznej.

Podobnie działania szczegółowe w osi 7. Równowaga społeczna, której priorytetem jest „Zmniejszenie obszarów wykluczenia społecznego i niwelowanie dysproporcji społecznych.” Województwo lubuskie „boryka się z jednym z największych w kraju poziomów ubóstwa, a co za tym idzie – znaczącą liczbą osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Powyższe stanowi najpoważniejszy hamulec rozwoju kapitału ludzkiego w regionie.”⁸

Ocena stopnia uwzględnienia postulatów dot. horyzontalnego wdrażania zasady zrównoważonego rozwoju, zawartych w stanowiskach POE

Poniżej przywołano istotne fragmenty stanowiska POE do RPO woj. lubuskiego z 2013r.⁹ dotyczącego zrównoważonego rozwoju: „Faktyczne wdrożenie zasady zrównoważonego rozwoju w przyszłym RPO dla województwa lubuskiego wymaga według organizacji pozarządowych:

- redefinicji wskaźników produktu i wskaźników rezultatu oraz zwiększenia ich puli o wskaźniki faktycznie mierzące wdrażanie zasady zrównoważonego rozwoju na poziomie zarówno osi priorytetowych, jak i poszczególnych typów działań,

⁷Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO Lubuskie 2020, str.146,
<http://rpo.lubuskie.pl/documents/10184/47622/Szczeg%C3%B3l%C5%82owy+Opis+Osi+Priorytetowych+RPO-Lubuskie+2020/e5924fdc-35f4-4189-93fe-7fbbc9d4d06a>

⁸Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych RPO Lubuskie 2020, str.169,
<http://rpo.lubuskie.pl/documents/10184/47622/Szczeg%C3%B3l%C5%82owy+Opis+Osi+Priorytetowych+RPO-Lubuskie+2020/e5924fdc-35f4-4189-93fe-7fbbc9d4d06a>

⁹ Stanowisko POE do RPO 2014-2020 woj. lubuskiego, <http://ekoprojekty.pl/stanowisko-poe-woj-lubuskie/>

- wprowadzenia oceny wpływu na ekosystemy oraz długoterminowego oddziaływania i efektywności inwestycji infrastrukturalnych,
- wprowadzenia kryteriów zrównoważonego rozwoju, kryteriów promujących rozwiązania prośrodowiskowe oraz kryteriów społecznej odpowiedzialności biznesu jako kryteriów wyboru projektów we wszystkich osiach priorytetowych i działaniach,
- wprowadzenia dla wszystkich typów projektów kryteriów formalnych (dopuszczających) związanych z efektywnym wykorzystaniem zasobów naturalnych, a dla projektów związanych z budową lub/i modernizacją budynków (niezależnie od przeznaczenia i beneficjenta), sieci do przesyłu energii elektrycznej czy ciepłej, dodatkowo kryteriów związanych z efektywnością energetyczną”.

Według naszej oceny wskaźniki produktu takie jak: liczba wybudowanych jednostek czy zakładów wytwarzania energii elektrycznej z OZE ma niewiele wspólnego z postulowanym przez POE w 2013r. „wskaźnikami faktycznie mierzącymi wdrażanie zasady zrównoważonego rozwoju”. Są to wskaźniki ilościowe, mówiące ile planowanych jest instalacji lub zakładów OZE. Podobną uwagę można zgłosić do wskaźnika ilości sztuk zmodernizowanych energetycznie budynków. Pomyłką jest także wskaźnik zużycie energii pierwotnej odniesiony do całej Polski i danych GUS przy priorytecie Racjonalizacja zużycia energii w sektorze publicznym i mieszkaniowym. Wydaje się, że istnieją tu dobre wskaźniki, stosowane też w innych województwach jak np. oszczędności energetyczne uzyskane w wyniku modernizacji, inwestycji, czy też osiągnięta redukcja gazów cieplarnianych, w tym CO₂, aby wskaźnik pokazywał też stosunek nakładów do efektu. Można także pokazać wydatki na inwestycje w przeliczeniu na efekt redukcji CO₂.

B. STOPIEŃ UWZGLĘDNIENIA POSTULATÓW ZE STANOWISKA POZARZĄDOWYCH ORGANIZACJI EKOLOGICZNYCH

W czerwcu 2013 wystosowane zostało wspólne stanowisko 20 polskich stowarzyszeń i fundacji działających na rzecz ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju dotyczące uwzględnienia kwestii środowiskowych i zrównoważonego rozwoju w RPO WL¹⁰.

Analiza odnosi się do wersji RPO przyjętej przez Komisję Europejską 20.stycznia 2014¹¹ oraz projektu SzOOP¹² i kryteriów wyboru projektów¹³ z marca 2015. Na etapie opracowania nie były znane propozycje kryteriów oceny projektów mające stanowić załącznik do SzOOP.

¹⁰ Stanowisko Pozarządowych Organizacji Ekologicznych: RPO woj. lubuskiego 2014-2020, <http://ekoprojekty.pl/stanowisko-poe-woj-lubuskie/>

¹¹ Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020, http://rpo.lubuskie.pl/documents/10184/32408/RPO_woj_lubuskie_2014_2020_200115.pdf/3f8a14da-c413-46d2-a70c-6c806cac0a98

¹² Projekt Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych Lubuskie 2020, http://lubuskie.pl/uploads/pliki/Biuro_prasowe/Szczeg%C3%B3w%C5%82owy%20Opis%20Osi%20Prioryt.%20RPO-Lubuskie%202020.pdf

¹³ Kryteria wyboru projektów dla poszczególnych osi priorytetowych i działań Lubuskie 2020, http://lubuskie.pl/uploads/pliki/Biuro_prasowe/Kryteria%20Wyboru%20Projekt%C3%B3w%20EFS.pdf

Gospodarka niskoemisyjna w zakresie energii odnawialnej i efektywności energetycznej

Zgłaszane przez pozarządowe organizacje ekologiczne (POE)¹⁴ postulaty dotyczące energetyki odnawialnej i efektywności energetycznej w większości nie zostały ujęte w ostatecznej wersji Regionalnego Programu Operacyjnego 2014-2020 woj. lubuskiego. Wśród przyjętych propozycji znalazły się te dotyczące obowiązkowego audytu energetycznego dla przedsięwzięć z zakresu efektywności energetycznej, oraz oceny lokalnego potencjału i uwarunkowań przyrodniczych w przypadku inwestycji w instalacje energii odnawialnej. Jednocześnie wbrew zgłaszanym uwagom, organizacje pozarządowe nie będą miały możliwość skorzystania z dofinansowania na OZE ani na modernizację energetyczną użytkowanych budynków. Województwo nie uwzględniło również proponowanej preferencyjnej pomocy dla grupowych projektów indywidualnych OZE, nie planuje się też dedykowanego wsparcia dla energetyki prosumenckiej, pomimo ujętego w RPO obiecującego zapisu odnośnie rozwoju generacji rozproszonej w oparciu o małe źródła energii odnawialnej.

Adaptacja do zmian klimatu

RPO zakłada, że realizacja priorytetu inwestycyjnego 5b i ustanowionego celu szczegółowego: Zwiększone bezpieczeństwo powodziowe w regionie¹⁵, „działania podejmowane w zakresie przeciwdziałania zagrożeniom (w tym wynikającym ze zmian klimatu) będą miały wpływ nie tylko na bezpieczeństwo regionu, ale również na stan środowiska”. RPO zwraca uwagę na zapisy Strategicznego planu adaptacji dla sektorów i obszarów wrażliwych na zmiany klimatu do roku 2020 z perspektywą do roku 2030 (SPA2020), choć nie do końca odzwierciedlając priorytety tego dokumentu strategicznego i wyznaczone w nim kierunki działań. RPO nie mówi o priorytetach wyznaczonych w SPA2020 tj. ukierunkowaniu działań przede wszystkim na rozwiązania nietechniczne, oparte o potencjał ekosystemów (naturalna retencja), choć wskazuje różnorodność biologiczną i obszary Natura 2000¹⁶ jako jeden, obok gospodarki wodnej, z najistotniejszych sektorów i obszarów problemowych w kontekście zmian klimatu, a w typach działań w przypisie przywołuje definicję małej retencji uwzględniającą rozwiązania nieinfrastrukturalne. RPO zakłada, niezgodnie z ustaleniami SPA2020 i zapisami unijnej Strategii adaptacji do zmian klimatu, że głównym wsparciem zostaną objęte projekty dotyczące infrastruktury przeciwpowodziowej (jako wskaźnik rezultatu przyjmuje się: Obwałowania przeciwpowodziowe). Choć RPO deklaruje wsparcie dla przedsięwzięć dotyczących organizacji systemów wczesnego reagowania i ratownictwa, to zakłada ich realizację niestety wyłącznie w zakresie zakupu sprzętu i wyposażenia. Pozytywnym elementem zdefiniowanym przez RPO do objęcia dofinansowaniem są działania dotyczące zabezpieczenia obszarów miejskich – zagospodarowanie wód opadowych, w tym systemy zbierania i retencjonowania wód, zapobieganie uszczelnianiu gruntu. W RPO niesłusznie natomiast zrezygnowano, w zakresie adaptacji do zmian klimatu, ze stosowania mechanizmu cross-financingu. Można było mechanizm ten zastosować w celu nabycia dodatkowych kompetencji związanych z obsługą sprzętu niezbędnego do przeciwdziałania i usuwania skutków klęsk żywiołowych, kampanii informacyjnych skierowanych do społeczeństwa podnoszących świadomość i kwalifikacje obywateli ułatwiających w przyszłości zarządzanie kryzysowe. Mechanizm ten powinien wspierać również podnoszenie świadomości i kwalifikacje obywateli w zakresie adaptacji do zmian klimatu, w tym roli ekosystemów wodnych i od wód

¹⁴http://ekoprojekty.pl/wp-content/uploads/2013/11/Stanowisko-POE_lubuskie.pdf

¹⁵ w oczekiwanych rezultatach przywołuje się jednak również bezpieczeństwo pożarowe

¹⁶ nie jest jasne dlaczego Natura 2000 nie jest łączona w RPO z różnorodnością biologiczną

zależnych. Podobnie, zastrzeżenia POE budzi fakt stosowania trybu pozakonkursowego w dużym zakresie. Choć RPO stwierdza, że podstawowym trybem wyboru projektów do dofinansowania ze środków RPO jest tryb konkursowy, to z SzOOP jasno wynika, że dotyczy on jedynie 10% alokowanych na działania adaptacyjne środków.

Ochrona przyrody i edukacja ekologiczna

W RPO Lubuskie 2020 w ramach osi priorytetowej 4 Środowisko i kultura przewidziano, w ramach priorytetu inwestycyjnego 6d Ochrona i przywrócenie różnorodności biologicznej, ochrona i rekultywacja gleby oraz wspieranie usług ekosystemowych, także poprzez program Natura 2000 i zieloną infrastrukturę, działania dotyczące ochrony przyrody i edukacji ekologicznej. Wersja RPO Lubuskie 2020 przyjęta przez Zarząd Województwa i Komisję Europejską uwzględnia część uwag zgłaszanych przez POE wobec RPO. Dokonano modyfikacji wskaźników produktu i rezultatu. W projekcie RPO wskaźniki zarówno rezultatu, jak i produktu odnosiły się jedynie do powierzchni terenów zielonych w miastach, liczby ustanowionych planów ochrony parków krajobrazowych oraz długości utworzonych szlaków turystycznych. Żaden z nich nie odnosił się bezpośrednio do celów wymienionych w tytule priorytetu. Zdaniem POE oznaczało to ryzyko, iż mimo deklarowanej możliwości wsparcia projektów realnie przywracających różnorodność biologiczną, projekty, które nie będą realizować tego celu, ale będą przyczyniać się do realizacji wskaźników, będą faworyzowane w postępowaniach konkursowych. W rezultacie uwag POE zrezygnowano z części nieadekwatnych wskaźników oraz wprowadzono jako wskaźnik produktu powierzchnię siedlisk wspieranych w celu uzyskania lepszego statusu ochrony. POE zgłaszały też potrzebę szerszego rozumienia edukacji ekologicznej i nie zawężania jej do kwestii odpadowych. Uwaga ta została w znacznej mierze uwzględniona - poszerzono zapisy RPO umożliwiając realizowanie działań z zakresu edukacji ekologicznej zmierzających do zwiększania świadomości na rzecz zrównoważonego rozwoju i przeciwdziałania zmianom klimatu.

Transport

Ostateczny kształt RPO w zakresie transportu spełnia większość postulatów stanowiska POE. Działania dotyczące transportu nie znajdują się w jednym priorytecie i działaniu. W osobnym priorytecie znajduje się transport miejski wraz ze ścieżkami rowerowymi, natomiast transport drogowy i kolejowy w innym priorytecie, w osobnych działaniach. Ścieżki rowerowe będą mogły być realizowane nie tylko jako elementy projektów drogowych, ale również jako samodzielne projekty z zakresu transportu miejskiego. Z programu usunięto wsparcie dla transportu lotniczego i wodnego. Utrzymano względnie wysoką alokację dla kolei, choć niewystarczającą w stosunku do potrzeb.

W ramach inwestycji drogowych możliwe jest realizowanie wydzielonych ciągów dla pieszych i rowerzystów, ale nie ma takiego obowiązku.

Do potencjalnych beneficjentów nie zaliczono natomiast organizacji pozarządowych ani przedsiębiorców, z wyjątkiem należących do jednostek samorządu terytorialnego.

Gospodarka odpadami

Zarówno w RPO jak i w SzOOP uwzględniono tylko częściowo jeden z dwóch postulatów zgłoszonych przez POE. Zgodnie z propozycją POE zapisano, że wspierane projekty będą oparte na odpadach komunalnych zbieranych selektywnie u źródeł ich powstawania. Jednakże w SzOOP na liście kategorii

interwencji znalazły się m.in. inwestycje w zakresie *przetwarzania termicznego, przekształcania termicznego i składowania na składowiskach*, czyli niezgodne ze stanowiskiem POE wyrażonym w trakcie konsultacji oraz przyjętym zapisom w RPO.

Całkowicie zignorowano postulat POE dotyczący wsparcia z Programu działań informacyjno-edukacyjnych wśród społeczności lokalnych w zakresie segregacji odpadów i możliwości odzysku surowców.

Niestety obydwie dokumenty nie uwzględniają POE jako jednego z beneficjentów projektów dotyczących gospodarki odpadami, w tym np. w działaniach edukacyjnych.

C. OCENA SZCZEGÓŁOWEGO OPISU OSI PRIORYTETOWYCH

Gospodarka niskoemisyjna w zakresie energii odnawialnej i efektywności energetycznej

Szczegółowy Opis Osi Priorytetowych woj. lubuskiego, powielając strukturę RPO, przewiduje wsparcie dla inwestycji w rozwój zielonej energetyki w ramach Osi priorytetowej 3. Gospodarka niskoemisyjna. Wyszczególnione w SzOOP działania dotyczą odnawialnych źródeł energii (działanie 3.1), efektywności energetycznej budynków publicznych i mieszkaniowych (3.2), redukcji niskiej emisji w miastach (3.3) oraz kogeneracji (3.4). Pośród kierunków wsparcia wybranych przez Urząd Marszałkowski zabrakło odrębnego działania skierowanego na poprawę efektywności energetycznej małych i średnich przedsiębiorstw.

Część z działań przewidzianych w SzOOP podzielonych zostało na szereg poddziałań, co w przypadku działania 3.2 negatywnie wpływa na czytelność dokumentu, bowiem kryterium kierującym tym podziałem jest typ terytorium, na jakim realizowane miałyby być inwestycje, nie zaś specyfika interwencji. W przypadku efektywności energetycznej budynków, do której odnosi się to działanie, inwestycje w sektorach mieszkalnym i publicznym charakteryzują się innym zakresem przedsięwzięć oraz katalogiem beneficjentów, mają również przypisane oddzielne alokacje na podstawie innych kategorii interwencji. Określone w działaniu 3.2 trzy poddziałania dotyczą natomiast terytorium całego województwa (3.2.2) oraz obszarów Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych (3.2.2 i 3.23), nie zaś zakresu interwencji. Celowe byłoby rozdzielenie inwestycji w modernizację budynków publicznych od wsparcia dla budynków mieszkaniowych, oraz przyjęcie zgodnych z tym poddziałań, uwzględniających nie tylko specyfikę zastosowanych instrumentów terytorialnych, ale przede wszystkim planowany zakres wsparcia.

Nie sposób nie zwrócić również uwagi, że działanie 3.3, którego celem jest redukcja niskiej emisji w miastach, odnosi się niemal wyłącznie do inwestycji z zakresu ekologicznego transportu zbiorowego. Województwo zdaje się nie zauważać, że transport jest tylko jednym ze źródeł zanieczyszczeń powietrza, a niska emisja jest często spowodowana spalaniem złej jakości paliw w indywidualnych piecach. Mimo to, woj. lubuskie nie planuje wspierania ze środków unijnych działań nakierowanych na wymianę zanieczyszczających źródeł ciepła w domach jednorodzinnych. Należy natomiast pozytywnie ocenić dwa z typów projektów wskazanych w działaniu 3.3, mianowicie inwestycje z zakresu budownictwa pasywnego i energooszczędnego, jak również działania służące podniesieniu świadomości ekologicznej mieszkańców regionu. Tego typu projekty sprzyjają

budowaniu wiedzy na temat korzyści płynących z oszczędności energii oraz akceptacji społeczeństwa dla niskoemisyjnej ścieżki rozwoju.

Wedle zapisów SzOOP, projekty z zakresu informacji i edukacji dot. niskoemisyjnego rozwoju będą mogły być realizowane w połączeniu z innymi inwestycjami wpisującymi się w działanie 3.3, czyli dotyczącymi transportu miejskiego i budownictwa pasywnego. Wskazane wydaje się jednak rozszerzenie tej możliwości również o pozostałe działania w ramach Osi 3, tak, aby kampanie informacyjne mogły towarzyszyć również interwencjom z zakresu odnawialnych źródeł energii oraz efektywności energetycznej. Wydaje się to szczególnie ważne z uwagi na fakt, że planowany przez woj. lubuskie cross-financing z EFS w działaniach 3.1 i 3.2 obejmuje swoim zakresem wyłącznie rozwijanie kompetencji osób instalujących lub obsługujących wybudowaną infrastrukturę, nie zaś towarzyszące projektom infrastrukturalnym działania edukacyjne lub promocyjne. Proponuje się, aby możliwość stosowania cross-financingu we wszystkich działaniach rozszerzyć o tego typu kampanie, mając na uwadze potencjał jako uzupełnienie o działania „miękkie” inwestycji infrastrukturalnych w OZE i efektywność energetyczną ma dla budowy świadomości mieszkańców regionu na temat korzyści płynących z oszczędności energii oraz akceptacji dla rozwoju technologii OZE w województwie. Dodatkowo, w obliczu planowanego w RPO i SzOOP finansowania krzyżowego, zaskakuje brak alokacji na kategorię interwencji 101¹⁷, przypisaną do cross-financingu w ramach EFRR. Niejasne jest wobec tego, w jaki sposób województwo planuje sfinansować wskazane działania.

Regionalny Program Operacyjny woj. lubuskiego, w opisie działania nakierowanego na rozwój energii odnawialnej w regionie proponuje typ projektu „budowa nowoczesnych lokalnych źródeł OZE, w tym małych źródeł wytwarzania energii z OZE, wpisujących się w rozwój generacji rozproszonej”. Ten obiecujący zapis znalazł swoje odbicie również w uszczegółowieniu. W procesie konsultacji społecznych projektu SzOOP, POE zwróciły uwagę na zasadność wyodrębnienia osobnej ścieżki finansowania skierowanej na wsparcie mikroinstalacji prosumenckich energii odnawialnej. Podkreślamy, że proponowane rozwiązanie byłoby rozwinięciem wyrażonej w RPO preferencji dla wspierania energetyki rozproszonej, poprzez nakierowanie wsparcia na prosumentów i zdecentralizowaną, przydomową produkcję energii. Pozwoliłoby również zrealizować wizję ujętą w Strategii Energetyki Województwa Lubuskiego, w myśl której w 2030 prawie każde gospodarstwo w lubuskim ma własną instalację prosumencką¹⁸.

Pomimo tych argumentów, oraz niewątpliwych korzyści, jakie rozwój rozproszonej, obywatelskiej energetyki przyniósłby województwu, Urząd Marszałkowski nie planuje udostępnić funduszy dla wsparcia mikroźródeł prosumenckich, uzasadniając to brakiem możliwości udzielenia pomocy inwestycyjnej osobom fizycznym. Należy zauważyć, że prosumentem może być również osoba prawna, np. stowarzyszenie, spółdzielnia czy też szkoła, ponadto instalacje prosumenckie mogą otrzymać dofinansowanie w formule parasolowej, gdzie beneficjentem środków byłaby np. gmina, zaś odbiorcami wsparcia lokalni mieszkańcy. Stąd można wnioskować, że brak wsparcia

¹⁷ Kategorie Interwencji wedle klasyfikacji załączonej do Rozporządzenia Wykonawczego Komisji (UE) Nr 184/2014

¹⁸ Strategia Energetyki Województwa Lubuskiego (lipiec 2013), s. 23

http://www.bip.lubuskie.pl/system/obj/18440_Strategia_Energetyki_Wojewodztwa_Lubuskiego.pdf

inwestycyjnego dla mikroinstalacji w regionie podyktowany jest bardziej brakiem woli, niż brakiem możliwości władz województwa.

Co więcej, w wersji SzOOP po konsultacjach planuje się także wprowadzić niczym nieuzasadnione limity odnośnie minimalnej mocy instalacji wspieranej w ramach RPO, na poziomie 500 kW dla wszystkich technologii z wyjątkiem energetyki wodnej (gdzie poziom ten ustalono na 0,15 MW). POE zdecydowanie negatywnie oceniają takie rozwiązanie, którego wprowadzenie efektywnie zablokuje możliwość wsparcia nie tylko mikro, ale również małych instalacji OZE¹⁹, które są przedmiotem interwencji ujętym w RPO województwa. Przy obecnym brzmieniu dokumentów wdrażających, województwo promować będzie przede wszystkim duże i bardziej opłacalne projekty, zamykając jednocześnie drogę do wsparcia ze środków europejskich na mniejsze inwestycje, w przypadku których istnieje większa potrzeba korygowania sytuacji rynkowej za pomocą dotacji z pieniędzy publicznych. Wnioskujemy więc o usunięcie zapisów dotyczących minimalnej mocy instalacji oraz przyjęcie stosownych preferencji w SzOOP oraz kryteriach wyboru, które premiować będą mniejsze źródła energii odnawialnej.

W przypadku działania dotyczącego OZE (3.1), dodatkowym elementem, pominiętym w obecnej wersji SzOOP, jest konieczność definitywnego wyłączenia możliwości dofinansowania instalacji do współspalania biomasy z węglem. Rozwiązanie zaproponowane przez województwo w odniesieniu do uwag zgłoszonych w procesie konsultacji, polegające na wprowadzeniu preferencji dla inwestycji nieprzewidujących współspalania, w opinii POE przynosi efekt odwrotny do proponowanej zmiany, w sposób dorozumiany dopuszczając możliwość dofinansowania instalacji współspalających. Subsydiowanie współspalania stanowi ewidentne wsparcie wysokoemisyjnej energetyki węglowej, prowadzi do konieczności długoterminowego nabywania węgla (tzw. efekt lock-in) i jako takie jest sprzeczne z duchem funduszy unijnych przeznaczonych na niskoemisyjny, zrównoważony rozwój. Ponownie wnosi się zatem o uwzględnienie w SzOOP zapisu o braku wsparcia dla współspalania. Uwaga ta odnosi się nie tylko do OZE, ale również do działania 3.2 dotyczącego efektywności energetycznej budynków, gdzie dodatkowo należy w jasny sposób wykluczyć możliwość modernizacji lub wymiany źródeł ciepła zasilanych węglem.

Zapisy SzOOP odnośnie wszystkich działań w ramach Osi 3. Gospodarka niskoemisyjna bez uzasadnienia nie przewidują wśród potencjalnych beneficjentów wsparcia organizacji pozarządowych. Wydaje się to szczególnie zaskakujące w przypadku projektów dotyczących podnoszenia świadomości i wiedzy mieszkańców regionu w zakresie niskoemisyjnego rozwoju, możliwych do realizacji w działaniu 3.3. Organizacje pozarządowe mają niewątpliwie znaczne doświadczenie w prowadzeniu kampanii edukacyjno-informacyjnych dotyczących np. oszczędności energii, stąd z punktu widzenia skuteczności planowanych działań, zasadne jest włączenie ich do katalogu beneficjentów. Ponadto, należy umożliwić organizacjom pozarządowym, w tym fundacjom, stowarzyszeniom i Lokalnym Grupom Działania istniejącym w regionie, skorzystanie ze środków

¹⁹ W myśl Ustawy o odnawialnych źródłach energii (2015), „mała instalacja” oznacza instalację odnawialnego źródła energii o łącznej mocy zainstalowanej elektrycznej większej niż 40 kW i nie większej niż 200 kW, przyłączonej do sieci elektroenergetycznej o napięciu znamionowym niższym niż 110 kV lub o mocy osiągalnej cieplnej w skojarzeniu większej niż 120 kW i nie większej niż 600 kW

przeznaczonych na inwestycje w odnawialne źródła energii oraz modernizację energetyczną użytkowanych przez te organizacje budynków.

W części uszczegółowienia dotyczącej efektywności energetycznej budynków znalazł się zapis odnośnie preferencji dla projektów przeciwdziałających ubóstwu energetycznemu. Województwo w następstwie zgłoszonych w procesie konsultacji uwag planuje również rozszerzenie tego zapisu i wskazanie, że priorytetowo wspierane będą projekty realizowane np. na obszarach szczególnie zagrożonych występowaniem zjawiska ubóstwa energetycznego, projekty realizowane przez podmioty zarządzające mieszkaniami socjalnymi lub w sektorze budownictwa socjalnego. Tę preferencję należy również odzwierciedlić w kryteriach wyboru projektów. Dodatkowo, proponuje się rozważenie zmiany trybu finansowania w działaniu 3.2 – obok planowanych zwrotnych instrumentów finansowych, wskazane byłoby umożliwienie skorzystania ze wsparcia dotacyjnego beneficjentom zagrożonym ubóstwem energetycznym, dla których pożyczka lub brak środków na wkład własny może stanowić główną przeszkodę dla poprawy standardu energetycznego zajmowanego budynku.

Województwo lubuskie plasuje się na ostatniej, szesnastej pozycji wśród polskich regionów przy ocenie alokacji na Cel Tematyczny 4. Wspieranie gospodarki niskoemisyjnej, zarówno pod względem wielkości zaprogramowanych środków (108 mln euro) jak i udziału alokacji na CT4 w całości dostępnych województwu funduszy z EFRR. Województwo planuje przeznaczyć na wsparcie niskoemisyjnego rozwoju 16,5% środków EFRR, czyli nieznacznie więcej niż wymagane regulacjami krajowymi i unijnymi 15%. Wśród wspieranych działań najwyższe alokacje charakteryzują efektywność energetyczną budynków, gdzie łącznie zostanie zainwestowane niemal 40 mln euro. Jednak aż 70% z tych funduszy zostanie skonsumowane przez budynki publiczne, a zaledwie 11,7 mln euro trafi do sektora mieszkaniowego, pomimo zidentyfikowanych w budynkach mieszkalnych pilnych potrzeb oraz potencjału nie tylko oszczędności energii, ale również odnośnie poprawy jakości życia mieszkańców województwa dzięki ograniczeniu zjawiska ubóstwa energetycznego. Na drugiej pozycji pod względem wysokości alokacji plasuje się walka z niską emisją, gdzie według przyjętych w RPO kategorii interwencji, 18,6 mln euro dofinansuje niskoemisyjny transport miejski, a niemal 17,5 mln euro województwo skieruje na wsparcie budowy ścieżek rowerowych i pieszych. Na tym tle, alokacja 19,6 mln euro na rozwój odnawialnych źródeł energii wydaje się dalece nieadekwatna, biorąc pod uwagę nie tylko potencjał OZE do stymulowania rozwoju gospodarczego regionu i tworzenia trwałych zielonych miejsc pracy, ale również z uwagi na nadrzędny cel Osi, jakim jest redukcja emisji dwutlenku węgla.

Podobnie jak w przypadku alokacji, również planowane w RPO i SzOOP wskaźniki dotyczące inwestycji w ramach Osi 3. obrazują brak ambicji województwa odnośnie stymulowania niskoemisyjnego rozwoju. W przypadku odnawialnych źródeł energii, planuje się budowę 27 sztuk nowych instalacji, zaś wskaźnik dotyczący nowej zdolności wytwarzania energii z OZE to zaledwie 18 MW. Natomiast 17,5 mln euro w działaniu 3.3 sfinansuje budowę 26,8 km ścieżek rowerowych. Uznając znaczenie ekologicznego transportu miejskiego dla rozwoju gospodarczego, ochrony środowiska oraz jakości życia mieszkańców regionu, należy zadać pytanie, czy takie rozłożenie akcentów jest właściwe z punktu widzenia innowacyjnego, zrównoważonego rozwoju województwa. Mając na uwadze wspomniane powyżej cele dotyczące rozwoju OZE w regionie, nakreślone w

Strategii Energetyki Województwa Lubuskiego, jak również fakt, że fundusze strukturalne będą do 2020 roku głównym źródłem inwestycji publicznych w województwie, nie sposób nie mieć wątpliwości czy przyjęta przez władze woj. lubuskiego struktura alokacji oraz planowane do osiągnięcia wskaźniki pozwolą na realizację głównego założenia celu tematycznego, jakim jest wspieranie gospodarki niskoemisyjnej we wszystkich sektorach.

Adaptacja do zmian klimatu

Przedsięwzięcia związane z adaptacją do zmian klimatu, ukierunkowane na wsparcie służb ratownictwa technicznego i przeciwpożarowego (także w zakresie zakupu specjalistycznego sprzętu ochrony przed powodzią), poprawę bezpieczeństwa powodziowego poprzez rozwój infrastruktury, w tym małej retencji, i rozwój retencji oraz na zabezpieczenie obszarów miejskich przed niekorzystnymi zjawiskami pogodowymi i ich skutkami umieszczono w osi priorytetowej 4: Środowisko i kultura, w działaniu 4.1: Przeciwdziałanie katastrofom naturalnym i ich skutkom. SzOOP²⁰ określa na kwotę 26,1 mln EUR alokację ze środków UE, łącznie, na to działanie, w tym na typ I projektów: Wsparcie służb ratownictwa technicznego i przeciwpożarowego – 2,6 mln EUR oraz typ II projektów: Poprawa bezpieczeństwa przeciwpowodziowego - 23,5 mln EUR.

Sposób prezentacji alokacji uniemożliwia stwierdzenie czy dla poszczególnych typów projektów, mających charakter poddziałań np. działania adaptacyjne do zmian klimatu na obszarach miejskich w ramach (przypisane do II typu projektów), przewidziano wsparcie adekwatne do wyzwań stojących przed regionem w zakresie adaptacji do zmian klimatu. POE rekomendują podział środków i prezentację w SZOOP alokacji dedykowanych na określone rodzaje projektów: zakup specjalistycznego sprzętu ochrony przed powodzią, zakup specjalistycznego sprzętu ratowniczego, rozwój infrastruktury ochrony przeciwpowodziowej, rozwój infrastruktury małej retencji, rozwój naturalnej retencji, działania dotyczące zabezpieczenia obszarów miejskich przed niekorzystnymi zjawiskami pogodowymi i ich następstwami. Pozwoli to monitorować wdrażanie RPO w kontekście ustaleń SPA2020²¹. SPA2020 wskazuje bowiem, iż „ważne jest, aby działania służące ochronie przeciwpowodziowej w pierwszej kolejności wykorzystywały najmniej inwazyjne dla środowiska rozwiązania, w szczególności nietechniczne metody ochrony przeciwpowodziowej”. Zarówno unijna „Strategia adaptacji do zmian klimatu”, jak i SPA2020 kładą nacisk na rozwiązania oparte o potencjał ekosystemów, z zakresu renaturyzacji cieków wodnych i zwiększania zdolności retencyjnych dolin rzecznych. Zdaniem POE podział alokacji pomiędzy rodzaje projektów jest ważny również ze względu na większą przejrzystość dokumentu dla beneficjentów.

POE postulują, by zapis SZOOP dotyczący celów szczegółowych działania 4.1 brzmiał: „Ponadto wspierane będą inwestycje z zakresu infrastruktury przeciwpowodziowej, szczególnie priorytetowo będą traktowane zadania wpisujące się w koncepcję zlewniowego podejścia do zarządzania ryzykiem powodziowym oraz modernizacja urządzeń przeciwpowodziowych i cieków wodnych w celu ochrony przed powodzią” zastąpić następującym: „Ponadto wspierane będą inwestycje z zakresu infrastruktury przeciwpowodziowej, szczególnie priorytetowo będą traktowane zadania wpisujące się w koncepcję zlewniowego podejścia do zarządzania ryzykiem powodziowym, w tym modernizacja

²⁰ w wersji z marca 2015 rok

²¹ którego powstanie było elementem warunkowości ex-ante

urządzeń przeciwpowodziowych (przy zachowaniu ciągłości cieków wodnych) i renaturyzacja cieków wodnych w celu zwiększenia zdolności retencjonowania wody w skali zlewni”. Priorytetem działania 4.1 powinno być zwiększanie możliwości retencjonowania wody w skali całej zlewni, co zapewni skuteczne zarządzanie ryzykiem powodziowym. W opisie celów szczegółowych tego działania, w części poprzedzających zapis proponowany do modyfikacji, słusznie mówi się o zwiększeniu zdolności retencyjnej zlewni. Wobec tego modernizacja cieków wodnych musi być z SzOOP usunięta, jako nie zwiększająca tej retencji (bo przyspieszająca odpływ z jej obszaru), nie mająca nic wspólnego z zarządzaniem zlewniowym, co więcej stojąca w sprzeczności z celami środowiskowymi Ramowej Dyrektywy Wodnej 2000/60/WE. Działania dotyczące cieków wodnych należy ograniczyć jedynie do ich renaturyzacji – zwiększającej naturalną retencję dolinową, zgodną z zapisami dyrektyw 2000/60/WE, 2007/60/WE i 92/43/EWG. Modernizacja urządzeń przeciwpowodziowych, przy założeniu zgodności z tymi dyrektywami, musi również wpisywać się w zarządzanie zlewniowe oraz uwzględniać działania na rzecz zapewnienia ciągłości cieków wodnych. W tym kontekście należy ponownie zwrócić uwagę na zapisy SPA2020 dające priorytet przyjaznym środowisku rozwiązaniom, w szczególności metodom nietechnicznym (renaturyzacji cieków wodnych i zwiększania zdolności retencyjnych dolin rzecznych).

POE postulują usunięcie, z części poświęconej podstawowym warunkom kwalifikowania inwestycji, zapisów dotyczących wsparcia dla zbiorników (innych niż obiekty małej retencji), stopni wodnych, jazów, zastawek nie mających znaczenia dla zwiększania retencji w skali zlewni (a tylko lokalnego zwiększenia retencji korytowej, zaburzających stan ekosystemów wodnych i od wód zależnych). Na poziomie regionalnym wsparcie dla budowy zbiorników wodnych zostało ograniczone Umową Partnerstwa do obiektów małej retencji. Zdaniem POE należy również zmienić nazwę Typu II projektów na „Poprawa zarządzania ryzykiem wystąpienia powodzi i suszy”. Zmieniona nazwa będzie adekwatna do kierunków działań określonych w SPA2020, ducha i litery Dyrektywy w sprawie oceny ryzyka powodziowego i zarządzania nim (2007/60/WE) oraz uwzględni fakt, iż retencjonowanie wód ma istotne znaczenie dla zmniejszenia uciążliwości zjawiska suszy. W celu zwiększenia przejrzystości SzOOP w zakresie typów projektów należy, w tabeli OPIS DZIAŁANIA I PODDZIAŁAŃ w pkt 5, dla typu I wylistować: zakup specjalistycznego sprzętu ochrony przed powodzią, zakup specjalistycznego sprzętu ratowniczego, a dla typu II: rozwój infrastruktury ochrony przeciwpowodziowej, rozwój infrastruktury małej retencji, rozwój naturalnej retencji, działania dotyczące zabezpieczenia obszarów miejskich przed niekorzystnymi zjawiskami pogodowymi i ich następstwami. Aktualnie bardziej szczegółowy, niż w pkt 5 tabeli, opis typów projektów, ich rodzaje, można znaleźć i w opisie celu szczegółowego (pkt 2) i na str. 92-94 SzOOP w części poświęconej podstawowym warunkom kwalifikowania inwestycji.

Ograniczanie katalogu beneficjentów działania 4.1 jest nieuzasadnione. POE rekomendują jego rozszerzenie. Należy dopuścić do katalogu beneficjentów w zakresie typu II projektów: organizacje pozarządowe, Lokalne Grupy Działania, Lokalne Grupy Rybackie, jednostki odpowiedzialne za realizację zadań z zakresu ochrony przyrody. Przedsięwzięcia objęte wsparciem w ramach tego działania mogą być bowiem z powodzeniem realizowane przez innych beneficjentów. Na str. 93 SzOOP napisano, iż wsparciem objęte zostaną „projekty mające na celu zwiększenie naturalnej retencji (np. renaturyzacja przekształconych cieków wodnych, obszarów zalewowych oraz obszarów

wodno-błotnych)”. Aktualnie zdefiniowany katalog beneficjentów, bez wprowadzenia zmiany, ogranicza zasięg realizowanych projektów np. w zakresie renaturyzacji obszarów wodno-błotnych, wyłączając obszary zarządzane przez inne podmioty niż wskazane w pkt 6 tabeli. Proponowane przez POE rozszerzenie katalogu beneficjentów w zdefiniowanym wyżej zakresie zapewni efektywne wdrażanie działania 4.1, adekwatne do kierunków działań adaptacyjnych określonych w SPA2020, zwłaszcza w zakresie działań nietechnicznych, ukierunkowanych na rozwój retencji naturalnej w regionie.

W związku z zapisami krajowych i unijnych dokumentów strategicznych w zakresie adaptacji do zmian klimatu POE postulują uzupełnienie listy wskaźników produktu działania 4.1 o: liczbę projektów, objętych wsparciem, w zakresie renaturyzacji cieków wodnych, innych działań zwiększających naturalną retencję w skali zlewni (szt.). Ważne jest, by wśród wskaźników produktu realizacji RPO znalazły się mierzące wdrażanie zarówno Strategii UE, jak i SPA2020, również w związku z informacją na str. 93 SzOOP, iż wsparciem objęte zostaną „projekty mające na celu zwiększenie naturalnej retencji (np. renaturyzacja przekształconych cieków wodnych, obszarów zalewowych oraz obszarów wodno-błotnych)”.

Wobec wyzwań związanych ze skutkami zmian klimatu oraz faktu nie ustalenia kryteriów wyboru projektów wspieranych ze środków EFRR, POE postulują, by dla wszystkich osi priorytetowych, wszystkich działań i poddziałań ustalić kryterium formalne dotyczące wszystkich przedsięwzięć infrastrukturalnych: Odporność na zmiany klimatu. Celem wprowadzenia kryterium formalnego jest sprawdzenie czy wytworzona w ramach projektu infrastruktura nie została zlokalizowana na obszarze szczególnego zagrożenia powodzią, co zagrażać może trwałości projektu, efektywności wsparcia EFRR i zwiększać wielkość strat spowodowanych powodzią w przyszłości. W przypadku inwestycji liniowych przecinających obszary szczególnego zagrożenia powodzią należy sprawdzić czy planowane do zastosowania techniczne (konstrukcyjne) powodują, że inwestycje są odporne na wezbrania wód powierzchniowych. Przedstawione na mapach zagrożenia powodziowego obszary stanowią podstawę do planowania zagospodarowania przestrzennego. Trwa proces uwzględniania granic obszarów w strategicznych dokumentach planistycznych. Niezależnie od stopnia zaawansowania procesu, kryteria formalne powinny weryfikować projekty planowane do realizacji na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią, uwzględniając poziom zagrożenia. Pozwoli to zapewnić trwałość projektów, przyczyni się do efektywnego wsparcia EFRR i zmniejszy przyszłe straty spowodowane powodzią w regionie.

Ochrona środowiska i edukacja ekologiczna

Ochronę przyrody i edukację ekologiczną ujęto w SzOOP w ramach osi priorytetowej 4 Środowisko i kultura w działaniu 4.5 Kapitał przyrodniczy regionu, na które przewidziano 6 533 684 EUR.

W ramach działania 4.5 Kapitał przyrodniczy regionu POE postulują wydzielenie poddziałania dotyczącego bezpośredniej ochrony zasobów przyrodniczych - w kwotach adekwatnych do alokacji przeznaczonych w ramach kategorii interwencji kod 085 "Ochrona i zwiększanie różnorodności biologicznej, ochrona przyrody i zielona infrastruktura" (wg Regionalnego Programu Operacyjnego Lubuskie 2020 na tę kategorię powinno być przeznaczone 6.533.684 EURO - dane wg pkt 2.A.9 w

tabeli 7-11) i uwzględnić powyższe poddziałania w indykatywnym planie finansowym. Ochrona przyrody jest istotnym celem realizacji działania 4.5. Brak wydzielenia środków na ten cel może skutkować brakiem jego realizacji i niewystarczającą aktywnością IZ RPO oraz beneficjentów w tym zakresie. W działaniu 4.5 część typów projektów (np. VI) oraz projekty proturystyczne polegające na udostępnianiu zasobów przyrodniczych ewidentnie nie odnoszą się do kategorii interwencji kod 085 "Ochrona i zwiększanie różnorodności biologicznej, ochrona przyrody i zielona infrastruktura" - wsparcie dla nich powinno raczej pochodzić z alokacji przewidzianej w RPO w kategorii interwencji 091 "Rozwój i promocja potencjału turystycznego obszarów przyrodniczych (wg pkt 2.A.9 w tabeli 7-11 na interwencję tą przewidziano 5.880.316 EURO).

POE wnioskuje o zweryfikowanie listy wskaźników podawanych w SzOOP. W liście wskaźników rezultatu bezpośredniego należy dodać wskaźnik "Zasięg zrealizowanych przedsięwzięć informacyjno-edukacyjnych". Wskaźniki rezultatu powinny uwzględniać działania informacyjno-edukacyjne, z uwagi na ich wagę dla ochrony kapitału przyrodniczego regionu. POE wnioskuje o usunięcie we wskaźnikach produktu wskaźnika "Liczba wspartych obiektów turystycznych i rekreacyjnych". W miejsce tego wskaźnika wprowadzić wskaźniki adekwatne do celów działania np.: "Liczba wspartych form ochrony przyrody", "Liczba opracowanych dokumentów planistycznych z zakresu ochrony przyrody". Wskaźnik produktu "Liczba wspartych obiektów turystycznych i rekreacyjnych" jest zupełnie nieadekwatny do działania 4.5 i jego celu (pkt 2). Zwrócić należy uwagę, że wspieranie rozwoju turystyki i rekreacji może mieć efekt negatywny dla ochrony przyrody, dlatego też szczególną uwagę należy przywiązywać do produktów RPO, które w działaniu 4.5 powinny się odnosić do celów ochrony przyrody, a nie rozwoju turystyki - tym bardziej, że wielkość alokacji na działanie 4.5 w powiązaniu z alokacją na interwencję w kodzie 085 "Ochrona i zwiększanie różnorodności biologicznej, ochrona przyrody i zielona infrastruktura" wskazuje, że działania powinny odnosić się do ochrony przyrody, a nie rozwoju turystyki.

W typie beneficjentów zdaniem POE należy dodać "jednostki administracji rządowej", "inne jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną", "podmioty wykonujące zadania jednostek samorządu terytorialnego" i uwzględnić te typy beneficjentów również w poddziałaniach. W celu zapewnienia maksymalnie efektywnego i szerokiego wsparcia działania 4.5 należy poszerzyć zakres możliwych beneficjentów w szczególności o inne jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną. W poddziałaniu 4.5.2 należy poszerzyć zakresów beneficjentów o typy wymieniane w działaniach w szczególności o podmioty wykonujące zadania jednostek samorządu terytorialnego, w tym organizacje pozarządowe. Podmioty wykonujące zadania jednostek samorządu terytorialnego, w tym organizacje pozarządowe mogą skutecznie realizować cele działania 4.5 Kapitał przyrodniczy regionu na obszarze ZIT Zielona Góra.

W opinii POE należy zwiększyć alokację na działanie 4.5 tak, by możliwe było wspieranie typów działań nie związanych bezpośrednio z kategorią interwencji kod 085 "Ochrona i zwiększanie różnorodności biologicznej, ochrona przyrody i zielona infrastruktura" (wg Regionalnego Programu Operacyjnego Lubuskie 2020 na tą kategorię powinno być przeznaczone 6.533.684 EURO - dane wg pkt 2.A.9 w tabeli 7-11). Na działanie 4.5 przewidziano 6.533.684 EURO czyli dokładnie tyle, ile na

katégorie interwencji kod 085 "Ochrona i zwiększanie różnorodności biologicznej, ochrona przyrody i zielona infrastruktura" (wg Regionalnego Programu Operacyjnego Lubuskie 2020 na tą kategorię powinno być przeznaczone 6.533.684 EURO - dane wg pkt 2.A.9 w tabeli 7-11). Tymczasem wg typów projektów w działaniu 4.5 znalazły się też projekty informacyjno-edukacyjne i proturystyczne polegające na udostępnianiu zasobów przyrodniczych ewidentnie nie odnoszące się do kategorii interwencji kod 085 "Ochrona i zwiększanie różnorodności biologicznej, ochrona przyrody i zielona infrastruktura". Jeśli ich finansowanie miałyby być możliwe w ramach działania 4.5 alokacja na działanie powinna ulec zwiększeniu, a środki powinny pochodzić z kategorii interwencji 091 "Rozwój i promocja potencjału turystycznego obszarów przyrodniczych (wg pkt 2.A.9 w tabeli 7-11 na interwencję tą przewidziano 5.880.316 EURO).

W zapisach dotyczących warunków stosowania uproszczonych form rozliczenia (str. 116 SzOOP punkt 18) w zdaniu "Elastyczne formy finansowania projektów z wykorzystaniem systemu zaliczkowego dopasowanego do potrzeb beneficjentów, w szczególności przedsiębiorców" dodać "oraz organizacji pozarządowych." Dotychczasowe doświadczenia wskazują, że dla wielu organizacji pozarządowych barierą w korzystaniu ze środków programów operacyjnych (w tym RPO) jest brak elastycznych form finansowania projektów z wykorzystaniem systemu zaliczkowego dopasowanego do ich potrzeb.

W działaniu 4.5 w I typie projektów Ochrona i udostępnianie zasobów przyrodniczych należy zdaniem POE dodać przykładowe typy: "ochrona i restytucja różnorodności gatunkowej i siedliskowej, w tym czynna ochrona gatunkowa, monitoring gatunków i siedlisk przyrodniczych, rewitalizacja siedlisk, przywracanie ciągłości korytarzy ekologicznych itp." Dodanie bardziej adekwatnych co celów ochrony przyrody typów projektów jest niezbędna dla osiągnięcia rzeczywistej ochrony przyrody.

W II typie projektów w działaniu 4.5: Rozwój infrastruktury użytku publicznego służącej wyeliminowaniu presji ruchu turystycznego na obszary i gatunki chronione należy usunąć zapis "możliwe będzie uzyskanie dofinansowania m.in. na: podniesienie atrakcyjności regionalnej oferty turystyczno-wypoczynkowej oraz rekreacyjnej, z poszanowaniem zasad ochrony przyrody i zasobów naturalnych.", bowiem zapis typu projektu "Rozwój infrastruktury użytku publicznego służącej wyeliminowaniu presji ruchu turystycznego na obszary i gatunki chronione" jest precyzyjny i wystarczający. Tymczasem "podniesienie atrakcyjności regionalnej oferty turystyczno-wypoczynkowej oraz rekreacyjnej" nie doprecyzowuje go - tylko przenosi ciężar znaczenia z ochrony przyrody na rozwój oferty turystycznej - co z punktu widzenia ochrony przyrody może być szkodliwe.

W zdaniu "W ramach typu III będzie można uzyskać dofinansowanie m.in. na: inwestycje w banki genowe, parki miejskie, ogrody botaniczne, eko-parki. " oprócz parków miejskich należy zdaniem POE wymienić też parki wiejskie. Parki wiejskie (np. przypałacowe) mogą mieć duże znaczenie dla ochrony bioróżnorodności - dlatego też należy je uwzględnić.

W V typie projektów: Ochrona in-situ i ex-situ zagrożonych gatunków i siedlisk przyrodniczych na obszarach parków krajobrazowych i rezerwatów przyrody (w tym położonych na obszarach Natura 2000) oraz opracowywanie planów/programów ochrony dla obszarów cennych przyrodniczo należy

w opinii POE usunąć zdanie "W ramach typu V możliwe będzie dofinansowanie m.in.: programów ochrony przyrody, nowoczesnych programów edukacyjnych." Zdanie "W ramach typu V możliwe będzie dofinansowanie m.in.: programów ochrony przyrody, nowoczesnych programów edukacyjnych" nie wnosi nic nowego, zaś programy edukacyjne powinny być uwzględnione w VI typie projektów.

W VI typie projektów: Prowadzenie komplementarnych i uzupełniających do ogólnopolskich działań/kampanii informacyjno-edukacyjnych zdaniem POE należy usunąć 2 akapity: "Przedsięwzięcia, które wpisują się w priorytet inwestycyjny 6d powinny uwzględniać elementy kształtowania przestrzeni dotyczące działań w kierunku przywrócenia i utrwalenia ładu przestrzennego oraz stosowania zrównoważonego podejścia, w szczególności powinny przestrzegać zasad takich jak zahamowanie żywiołowej suburbanizacji, kształtowanie przyjaznych mieszkańcom przestrzeni publicznych, uwzględnianie kwestii adaptacji do zmian klimatu, preferowanie ponownego wykorzystania terenu, dbałość o estetykę przedsięwzięć. Z tego powodu IZ RPO-L2020 będzie preferowała inwestycje, przy realizacji których Beneficjent zorganizował i rozstrzygnął konkurs architektoniczny, architektoniczno-urbanistyczny oraz urbanistyczny. Zgodnie z art. 110-127 ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo Zamówień Publicznych (tekst jednolity, Dz. U. 2004 Nr 19 poz. 177 z późn.zm.) konkurs architektoniczny, architektoniczno-urbanistyczny oraz urbanistyczny to procedury, które umożliwiają instytucji zamawiającej (Beneficjentowi RPO L-2020) wybranie projektu koncepcyjnego, rozwiązania ocenionego jako najlepsze przez sąd konkursowy po przeprowadzeniu postępowania konkursowego z przyznaniem lub bez przyznania nagród, przede wszystkim w dziedzinie urbanistyki, planowania przestrzennego, architektury oraz inżynierii. Stosowanie formuły konkursów architektonicznych, architektoniczno-urbanistycznych oraz urbanistycznych dla przedsięwzięć wpływających na jakość obszarów zurbanizowanych oddziałujących na atrakcyjność i wizerunek obszaru i regionu, jest preferowane, natomiast nie stanowi warunku koniecznego podczas aplikowania o środki." Akapity nie są adekwatne do VI typu projektów dotyczących działań informacyjno-edukacyjnych. Kształtowanie ładu przestrzennego może być oczywiście jednym z tematów kampanii jednak zapisy w tym kształcie sprawiają raczej wrażenie omyłkowo wklejonego fragmentu tekstu w nieadekwatnym miejscu dokumentu.

Zdaniem POE w działaniu 4.5 należy znacząco zwiększyć wartość wskaźnika rezultatu bezpośredniego "Powierzchnia siedlisk wspieranych w celu uzyskania lepszego statusu ochrony" w działaniu 4.5 Kapitał przyrodniczy regionu z wartości 47 ha. Przyjęta wartość wskaźnika rezultatu bezpośredniego "Powierzchnia siedlisk wspieranych w celu uzyskania lepszego statusu ochrony" w wysokości 47 ha jest daleko niewystarczająca do potrzeb regionu i zupełnie nieadekwatna do wielkości alokacji 6.533.684 EURO w ramach kategorii interwencji kod 085 "Ochrona i zwiększanie różnorodności biologicznej, ochrona przyrody i zielona infrastruktura" (wg Regionalnego Programu Operacyjnego Lubuskie 2020 na tą kategorię powinno być przeznaczone 6.533.684 EURO - dane wg pkt 2.A.9 w tabeli 7-11).

Transport

Transport jest wspierany w:

1. osi priorytetowej 3. Gospodarka niskoemisyjna, działanie:

3.3 Ograniczenie niskiej emisji w miastach;

2. osi priorytetowej V. Transport, działania:

5.1 Transport drogowy,

5.2 Transport kolejowy.

Ponadto w osi priorytetowej 4. Środowisko i kultura w działaniu 4.4 Zasoby kultury i dziedzictwa naturalnego znajduje się III typ projektu – Wykorzystanie dziedzictwa naturalnego do rozwoju turystyki. Natomiast w działaniu 4.5 Kapitał przyrodniczy regionu znajduje się II typ projektu: Rozwój infrastruktury użytku publicznego służącej wyeliminowaniu presji ruchu turystycznego na obszary i gatunki chronione, w którego ramach mogą być finansowane m.in. "projekty z zakresu tzw. zielonej infrastruktury, będącej nośnikiem usług ekosystemowych, czy rozwijające infrastrukturę związaną z właściwym ukierunkowaniem ruchu turystycznego na obszarach cennych przyrodniczo – zapewniającą z jednej strony lepszą ochronę kapitału przyrodniczego, a jednocześnie przyczyniającą się do zwiększenia atrakcyjności turystycznej regionu" W obu tych typach projektów wydaje się, że budowa turystycznych ścieżek rowerowych mogłaby się mieścić w ich opisach, ale nie są one wskazane imiennie.

Opis typów projektów w działaniu 3.3 jest szeroki, wyczerpujący i obejmuje wszystkie potrzebne działania, w tym: tabor, ścieżki rowerowe, zintegrowane centra przesiadkowe, wspólny bilet, interaktywną informację pasażerską oraz obiekty typu Park & Ride, Bike&Ride. Pozytywem jest określenie standardu środowiskowego kupowanego taboru autobusowego (min. Euro VI z priorytetem dla napędów alternatywnych), a w miastach posiadających sieć tramwajową priorytet dla projektów tramwajowych.

Kontrowersyjny jest natomiast następujący wymóg: "Z powodu możliwości inwestycji w drogi lokalne jedynie jako uzupełnienia inwestycji podstawowej projektu kompleksowego, wydatki na drogi nie mogą stanowić większości kosztów projektu." Większość województw ogranicza udział wydatków na drogi do 20% kosztów projektu. Tu wydaje się, że limit sięga aż 50%.

W opisach typów projektów działania 5.1 pozytywne jest dopuszczenie realizacji jako infrastruktury towarzyszącej niezbędnej infrastruktury dla pieszych, rowerzystów, ochrony środowiska oraz poprawy bezpieczeństwa ruchu drogowego (włącznie z wymienieniem takich rozwiązań jak progi zwalniające do 50 km/h i wyniesione tarcze skrzyżowań). Wadą jest brak obowiązku realizacji takiej infrastruktury, np. dla pieszych i rowerzystów na całym odcinku drogi objętym projektem, braku wymogu nie pogarszania warunków ruchu dla komunikacji publicznej czy wykonania audytu brd. Niestety nie wymieniono również systemów do automatycznego monitorowania prędkości (np. fotoradary). Wadą jest także brak możliwości realizacji projektów w zakresie poprawy bezpieczeństwa ruchu drogowego czy ochrony środowiska jako samodzielnych, niezależnych od projektów liniowych.

Opis typów projektów w działaniu 5.2 zawiera większość potrzebnych działań, w tym rewitalizację linii kolejowych, infrastruktury dworcowej oraz zakup taboru. Słuszne jest skoncentrowanie się na liniach i taborze dla połączeń o znaczeniu wojewódzkim (lokalnym), a także wymóg zakupu taboru wyłącznie nowego. Brakuje natomiast obok infrastruktury dworcowej działań w zakresie infrastruktury przystankowej, w tym budowy nowych przystanków czy przesuwania istniejących jako odrębne projekty, a także inwestycji w zaplecza taborowe. Również zdecydowanie brakuje wymogu wykorzystywania zakupionego taboru z wykorzystaniem jego parametrów w pełnym zakresie (prędkości maksymalne, dobowe przebiegi).

Beneficjenci poszczególnych działań zostali określone prawidłowo i wyczerpująco. Wśród beneficjentów działania 5.2 być może brakuje wymienienia przewoźników kolejowych (dla zakupu taboru), choć można przyjąć, że tabor będzie kupowany przez województwo i używany przewoźnikowi, ale warto by było dopuszczać wszystkie możliwości, także zakup przez przewoźnika.

Przyjęty w działaniu 5.2 wskaźnik rezultatu bezpośredniego. "Liczba przewozów pasażerskich na przebudowanych lub zmodernizowanych liniach kolejowych" nie będzie odzwierciedlał całościowego wpływu realizacji działania, poza tym nie obejmuje projektów dworcowych czy taborowych, które przynoszą efekty niekoniecznie akurat na liniach modernizowanych. Lepiej sukces programu mierzyłby wskaźnik "udział transportu kolejowego w przewozach pasażerskich [% pasażerokilometrów]" (ta sama uwaga dotyczy analogicznie transportu miejskiego w działaniu 3.3). Wskaźniki produktu nie uwzględniają projektów dworcowych.

Do trybu wyboru projektów, poziomu dofinansowania, zasad i planowanego zakresu stosowania cross-finansingu brak uwag. Minimalne i maksymalne kwoty wsparcia przedsięwzięć nie zostały ograniczone.

Alokacja na projekty kolejowe (działanie 5.2) wynosi 41,35 mln EUR, a na drogowe (działanie 5.1) 94,7 mln EUR. Daje to proporcję 30:70, stosunkowo wysoką w porównaniu do innych województw, ale i tak znacząco niższą od podziału całości środków unijnych na okres 2014-2020 w Umowie Partnerstwa (10 mld na kolej i 15,2 mld na drogi, czyli proporcja 40:60) i niewystarczającą w stosunku do bardzo złego stanu wielu linii kolejowych w województwie (w tym szeregu wyłączonych z ruchu). Niestety na transport miejski i rowerowy przeznaczono jedynie 18,68 mln EUR, z tego 2,613 mln na ITS, podczas gdy w większości województw na ten cel przeznaczono więcej niż na kolej. Wskazane byłyby przesunięcia w kierunku kolei, a zwłaszcza transportu miejskiego.

Analiza kodów interwencji wskazuje, że z alokacji kolejowej na linie kolejowe przyznano 32,45 mln EUR, a 8,9 mln EUR na tabor. Z drogowej 28,4 mln na budowę nowych dróg, a 66,2 mln na przebudowę istniejących. Proporcje te wydają się właściwe.

Rekomenduje się dodanie do limitów i ograniczeń w SzOOP albo do kryteriów - dla wszystkich typów projektów - wymogu przeprowadzenia rzetelnych konsultacji społecznych (dobra informacja, dostępność pełnych materiałów, w tym projektowych, raport z rozpatrzenia nadesłanych uwag). Ponadto dla działania drogowego 5.1 rekomenduje się dodanie następujących wymogów:

- realizacji ciągłej infrastruktury dla bezpiecznego i wygodnego poruszania się pieszych oraz rowerzystów na długości odcinka objętego projektem;
- zakazu pogarszania warunków ruchu pojazdów komunikacji publicznej;
- stosowania nowoczesnych rozwiązań gwarantujących wysoki poziom bezpieczeństwa ruchu drogowego (potwierdzonych przeprowadzeniem audytu brd), w tym na drogach wojewódzkich zawarcia systemów automatycznego nadzoru nad prędkością.

Dla działania 5.2 rekomenduje się dodanie wymogu spełniania przez infrastrukturę do obsługi pasażerów (perony, dojścia) wymogów TSI PRM i karty UIC-741-OR, w szczególności wysokość peronów musi być dostosowana do wysokości przewidywanego taboru (0,76 m dla taboru elektrycznego i 0,55 m dla spalinowego), a odległość krawędzi peronu 1650 mm od osi toru).

Ponadto rekomenduje się:

- W opisie III typu projektu działania 4.4 i II typu projektu działania 4.5 wymienić ścieżki rowerowe jako możliwy element projektów,
- w działaniu 3.3 ograniczyć wydatki na drogi do maks. 20% kosztów projektu,
- w działaniu 5.1 umożliwić realizację samodzielnych projektów dotyczących poprawy brd czy ograniczenia wpływu na środowisko,
- działanie 5.2 rozszerzyć o projekty przystankowe i zaplecza taborowe. Dodać wymóg wykorzystywania parametrów zakupionego taboru w pełnym zakresie. Dodać do beneficjentów przewoźników kolejowych i zmienić wskaźnik rezultatu na "udział transportu kolejowego w przewozach pasażerskich" (i analogicznie w działaniu 3.3),
- zwiększyć alokację w działaniu 5.2, a zwłaszcza w działaniu 3.3 na transport miejski.

Gospodarka odpadami

RPO i SzOOP WL umieszczają wsparcie dla gospodarki odpadami w ramach Osi priorytetowej 4. Środowisko i kultura, jako priorytet inwestycyjny 6.a. działania 4.2.

Ze źródeł unijnych województwo lubuskie przeznacza na gospodarkę odpadami 8 533 684 EUR²², z krajowych środków publicznych 1 205 944 EUR oraz z prywatnych 300 000 EUR. Nie będzie stosowany mechanizm finansowania krzyżowego. Nie określono także minimalnej i maksymalnej wartości projektu. Maksymalny poziom dofinansowania wydatków kwalifikowanych w przypadku projektów nie objętych pomocą publiczną może wynieść 85%. Wszystkie projekty będą wybierane w trybie konkursowym. SzOOP wskazuje, że obszarem strategicznym interwencji będą miejskie obszary funkcjonalne.

²² 0.9% uzyskanego finansowania z EFRR.

Warunkiem wsparcia inwestycji jest ich uwzględnienie w Wojewódzkim Planie Gospodarki Odpadami (WPGO), którego aktualizacja zakończy się do końca 2016 r. Władze wojewódzkie odpowiedzialne za przygotowanie i realizację RPO oraz WPGO powinny zapewnić, że zapisy obu dokumentów strategicznych są spójne, spełniają zasady zrównoważonego rozwoju oraz uwzględniają uwagi zgłaszane przez pozarządowe organizacje ekologiczne.

Cel szczegółowy programu został zdefiniowany jako *zmniejszony poziom odpadów komunalnych podlegających składowaniu na terenie województwa lubuskiego*. Jest on zdefiniowany wężej niż faktyczny zakres planowanych interwencji, które oprócz odpadów komunalnych (I) obejmują także odpady inne niż komunalne (II) oraz odpady niebezpieczne, w tym przede wszystkim unieszkodliwianie azbestu (III). *Inne odpady niż komunalne* nie zostały sprecyzowane i można tylko przypuszczać, że chodzi o odpady opakowaniowe (grupa 15), gdyż wymienia się *zadania związane z recyklingiem*.

Przewiduje się udzielenie dofinansowania 6 zakładom oraz zwiększenie możliwości przerobowych w zakresie recyklingu odpadów o 23 259 Mg rocznie.

Wskaźnikiem rezultatu programu jest *udział odpadów komunalnych niepodlegających składowaniu w ogólnej masie odpadów komunalnych*, który ma wynosić 44.1% w 2023 r., w stosunku do 34.7% w roku 2012. Nie sposób odnieść się jednoznacznie do przyjętych progów procentowych, gdyż obliczane na podstawie danych GUS nie znajdują potwierdzenia w sprawozdaniu z realizacji WPGO.²³ Na przykład według sprawozdania do składowania przekazano w 2012 r. 50.33% odpadów komunalnych z grupy 20, a nie jak przyjęto w RPO 65.3%. Jednocześnie podano, że składowiska odpadów komunalnych przyjęły 270 002.35 Mg odpadów, co stanowi 77.31% wszystkich zarejestrowanych odpadów komunalnych w 2012 r. (349 258.76 Mg). Co więcej, według sprawozdania, w roku 2013 nagle „zniknęło” 44.81% odpadów komunalnych w porównaniu z wytworzonymi w 2012 r. Nie sposób ich odnaleźć w grupie 15 – ona także uległa zmniejszeniu o blisko 36%, czy na składowiskach, które odnotowały spadek o 45.5%.

Powyższa krótka analiza pokazuje, że w trakcie realizacji RPO, a szczególnie na etapie przygotowania WPGO, konieczne będzie dokładne przeanalizowanie rzeczywistej sytuacji w gospodarce odpadami w województwie, celem weryfikacji i doprecyzowania przyjętych wskaźników i zamierzeń inwestycyjnych. W przeciwnym wypadku może dojść do marnotrawstwa środków Programu.

Pozytywnie należy ocenić, że warunkiem dofinansowania projektów w gospodarce odpadami komunalnymi będzie ich oparcie o selektywną zbiórkę odpadów. W tym kontekście oraz przy relatywnie niewielkich środkach niezrozumiałe jest dodanie w SzOOP możliwości finansowania projektów *przetwarzania termicznego, przekształcania termicznego i składowania na składowiskach*. POE postulują o usunięcie tego zapisu jako niezgodnego z przyjętym celem, jak i wskaźnikami RPO.²⁴

²³Sprawozdanie z realizacji Planu gospodarki odpadami dla województwa lubuskiego za okres od 1 stycznia 2011 roku do 31 grudnia 2013 roku. Zielona Góra, wrzesień 2014 r.

²⁴Uwaga: Unia Europejska rozpoczęła w 2015 r. prace nad pakietem dyrektyw określanych zbiorczo jako gospodarka w obiegu zamkniętym (*circulareconomy*). W ich wyniku mogą zostać przyjęte regulacje znacznie podnoszące obecnie obowiązujące poziomy odzysku i recyklingu odpadów. Zakłada się wprowadzenie do 2020 r. m.in. całkowitego zakazu

Nie do zaakceptowania jest także brak wsparcia dla działań informacyjno-edukacyjnych wśród społeczności lokalnych w zakresie przeciwdziałania powstawaniu odpadów, segregacji i recykling odpadów. Działania te powinny być obligatoryjnie prowadzone przez beneficjentów RPO, jako integralna część realizowanego przez nich projektów.

Ponadto, zdaniem POE, warunkiem udzielenia wsparcia z RPO dla instalacji odpadów komunalnych powinno być spełnienie przez nie co najmniej następujących łącznych kryteriów: (1) przetwarzają odpady zebrane selektywnie, (2) mają zagwarantowane dostawy odpowiedniej ilości i jakości surowców tak, że pracują z pełną nominalną wydajnością, (3) mają zagwarantowany odbiór surowców do recyklingu lub wytwarzają produkty znajdujące zbyt na rynku, (4) produktem nie jest „paliwo alternatywne”, ale surowiec do recyklingu materiałowego, (5) gwarantują osiągnięcie co najmniej wskaźnika rezultatu RPO 4.2., (6) są konkurencyjne i efektywne finansowo.

Stąd POE proponują odmienne zdefiniowanie głównego wskaźnika rezultatu działań jako *ilość odpadów poddawanych recyklingowi*, zamiast przyjętego *udział odpadów komunalnych niepodlegających składowaniu w ogólnej masie odpadów komunalnych*. Pozwoliłoby to na nie tylko ilościową, ale przede wszystkim jakościową ocenę efektywności realizowanych projektów.

POE rekomendują także uwzględnienie możliwości finansowania projektów przeciwdziałających powstawaniu odpadów u źródeł. Tego typu przedsięwzięcia zostały ujęte na przykład w programie opracowanym przez województwo zachodniopomorskie:

- centra napraw produktów, które właściciele chcieliby w dalszym ciągu użytkować;
- punkty odbioru tekstyliów oraz urządzeń nadających się do użytkowania w celu dalszej ich dystrybucji dla osób potrzebujących;
- banki żywności gromadzące i dystrybuujące żywność o krótkim czasie pozostającym do upływu terminu ich przydatności do spożycia;
- punkty wymiany produktów dające możliwość pozostawienia sprawnych, a już niepotrzebnych (np. urządzeń domowych) i pobrania innych użytecznych rzeczy;
- giełdy wymiany różnych produktów oraz ubrań i obuwia organizowane cyklicznie lub sieci ponownego użycia (produktów, które mogłyby być użytkowane przez kolejnych właścicieli).

W odniesieniu do projektów z zakresu unieszkodliwiania azbestu, finansowanie powinno być udzielane w pierwszej kolejności sprawdzonym i certyfikowanym technologiom do termicznej i/lub chemicznej obróbki, umożliwiającym pełny lub częściowy odzysk uzyskanego produktu lub pozwalających na bezpieczne składowanie dezaktywowanych odpadów.²⁵

składowania i spalania odpadów nadających się do recyklingu i kompostowania oraz obowiązków wprowadzenia selektywnego odbioru odpadów ulegających biodegradacji.

²⁵ Np.: Dr Young Man, *The Recent Technologies of Asbestos Treatments and Substitutes*, Simon Fraser University, Canada, 2011.